

ДО ПИТАННЯ ПРО СПАДКУВАННЯ У ВІДНОСИНАХ УСИНОВЛЕННЯ

Косенко Н.П., здобувач кафедри цивільного права і процесу НАВС *Науковий керівник*: доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права і процесу НАВС *Тімуш І.С.*

Законом встановлено, що усиновлені та їх нащадки мають право спадкування після смерті усиновлювачів та їх родичів. При спадкуванні майна в Україні застосовуються два основних порядки визначення спадкоємців та розподілу майна: спадкування за заповітом і спадкування за законом [1, с. 15]. Науковці вказують, що при спадкуванні за заповітом - підставою спадкування є заповіт і до спадкування закликаються ті особи, яких заповідач називає як спадкоємців. Спадкування за законом має місце тоді, коли воно не змінене заповітом, тобто спадкодавець у заповідальному розпорядженні не призначив спадкоємців особисто. У цьому випадку спадкове майно розподіляється між особами, які названі у числі спадкоємців у відповідних статтях ЦК України. Такі особи називаються законними спадкоємцями або колом спадкоємців за законом [2, с. 14]. В силу ст. 1261 ЦК України, спадкоємцями першої черги є: діти, подружжя, батьки, а також діти, які народилися після смерті спадкодавця. Аналіз зазначеної норми дозволяє говорити, що до числа спадкоємців першої черги входять і усиновлені діти, так само як після смерті усиновленого усиновлювачі є спадкоємцями першої черги поряд з батьками. При визначенні осіб, які належать до дітей (у тому числі усиновлених), подружжя, батьків (у тому числі усиновлювачів), а також дитини померлого, яка народилася вже після його смерті, безумовно, слід керуватися саме нормами сімейного законодавства. Законодавець вживає термін «дитина» не в розумінні певного правового статусу фізичної особи, передбаченого ст. 6 СК України, в якій зазначено, що

правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття, а як факт пождження особи від певних батьків і наявність між ними споріднення першого ступеня.

Як уже зазначалось, до дітей спадкодавця прирівнюються усиновлені діти, які спадкують після свого усиновлювача і вже не вважаються спадкоємцями за законом рідних батьків. Вони вибувають із колишньої сім'ї і не спадкують за відсутності заповіту не лише після своїх батьків, а й інших кровних родичів по низхідній лінії, а також братів та сестер усиновленого. Усиновлені та їх нащадки після смері усиновлювача або його родичів прирівнюються до дітей усиновлювача та їх нащадків. Відповідно усиновлювачі та їх родичі після смері усиновленого або його нащадків прирівнюються до батьків і інших кровних родичів усиновленого. Досліджуючи зазначені питання, Ю.О. Заїка робить висновок, що після усиновлення не допускається спадкування за законом між: усиновленим та його батьками; усиновленим і нащадками його батьків, тобто його братами і сестрами; нащадками усиновленого (його дітьми, онуками) та його батьками; нащадками усиновленого і його рідними, єдинокровними та єдиноутробними братами і сестрами; нащадками усиновленого і нащадками його братів та сестер [3, с. 151].

Окремі фахівці вважають, що усиновлені ні за яких обставин не стають спадкоємцями своїх братів і сестер, діда та баби з боку усиновлювача [4, с.14]. Спірною уявляється і позиція В.М. Співака та В.С. Гопанчука, які стверджують, що не виникає ніяких прав та обов'язків між усиновленим та іншими дітьми усиновлювача, тому що дитина усиновлювача і усиновлена дитина не перебувають у правових відносинах брата або сестри [5, с.165, 166]. З нашої точки зору, неправильність таких висновків підтверджується аналізом ч. 3 ст. 232 СК України. Усиновлення - це юридичний факт, що зумовлює настання певних правових наслідків, і є, як нами уже підкреслювалось, водночас правоприпиняючим і правоутворюючим юридичним фактом. Сімейно - правові відносини, що виникають між усиновленим та усиновлювачем є тотожними з тими, які існують між батьками і дітьми за походженням. Між усиновлювачем і усиновленим виникають взаємні особисті та майнові права, які існують між батьками і дітьми і не лише у сфері сімейного права, а й в інших галузях права (цивільному, трудовому, житловому, праві соціального забезпечення тощо). У цьому сенсі варто приєднатися до позиції Ю.О. Заїки, який наголошує, що правова природа усиновлення поступово змінюється. Якщо раніше традиційно кровноспоріднена сім'я завжди базувалася на біологічному походженні, то сьогодні батьками дитини вже можуть вважатися й особи, які не мають з нею генетичного зв'язку [3, с. 152].

Сімейне законодавство не виключає можливості усиновлення лише одним із подружжя. У цьому випадку спадкові правовідносини можуть виникнути лише між усиновленим та цим із подружжя. Спадкових

зв'язків між усиновленим та іншим з подружжя не виникає. Наприклад, якщо дружина зі згоди чоловіка усиновила дитину, остання буде спадкоємцем за законом після смерті своєї названої матері та її родичів, але не є спадкоємцем її чоловіка, оскільки усиновлений у цьому випадку зберігає право успадковувати спадщину свого рідного батька. Аналогічні наслідки наступають, коли дружина (чоловік) усиновлять дитину і без згоди іншого подружжя, відповідно до умов ч. 2 ст. 220 СК України. Крім того, якщо усиновлення буде припинено шляхом визнання його недійсним чи скасоване, воно втрачає значення юридичного факту і щодо спадкування.

Список використаних джерел:

1. Заїка Ю.О. Спадкування за законом у новому Цивільному кодексі України / Ю.О. Заїка // Підприємництво, господарство і право. - 2003. - № 7. - С.15-17.

2. Заїка Ю.О. Зміна черговості при спадкуванні за законом за новим Цивільним кодексом України / Ю.О. Заїка // Підприємництво, господарство і право. - 2004. - № 7. - С.12-14.

3. Заїка Ю.О. Спадкове право в Україні: становлення і розвиток. - Монографія. - 2-е вид. - К : КНТ, 2007. - 288 с.

4. Крылова З. Наследники по закону / З.Крылова // Сов.юстиция. - 1965. - № 23. - С. 14-15.

5. Співак В.М., Гопанчук В.С. Законодавство України про шлюб та сім'ю. - К.: Наукова думка, 1998. - 240 с.